

A MAGYAR MŰVÉSZETELMÉLET HAGYOMÁNYAI

KONFERENCIA

2018. FEBRUÁR 12-13.

PESTI VIGADÓ

a Magyar Művészeti Akadémia székháza
MAKOVECZ TEREM

MMA

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Művészetelméleti és Módszertani
Kutatóintézet

Köszöntők

Bessenyei György a XVIII. század végén azt szorgalmazta, hogy a tudományoknak legyen magyar nyelve, a XX. századi bölcseleők pedig az önálló rendszerépítést tűzték ki célul. A magyar kultúra sajátosságai, valamint bölcseleőknek egyetemes műveltsége révén akár Fülep Lajos, Thienemann Tivadar vagy Molnár Antal rendszereit elemezzük is, könnyen kiviláglik a nemzetközi diskurzusban való részvétel. A jelen konferencia – amely, a tervek szerint, egy műhelysorozat első állomása – a magyar művelődés hagyományából esztétikatudományi rendszert építő mestereket állítja középpontba. Az egyes szaktudományi kérdéseken túl arra az általános felvetésre keresik az előadók a választ, hogy sikerült-e olyan értelmezési rendszert felállítani, amelynek nem feslik fel a szövődéke. Milyen német, francia vagy angolszász elmélet tudott érdemi hazai recepcióvá sarjadni? Végül, melyek azok a rendszerek, amelyek a bartóki modell, a kodályi koncepció mintájára kulturális hullámot indítottak el a magyar nyelvű közösségek határain túl?

Windhager Ákos

Miféle hagyománykincsből meríthet a magyar gondolkodó, amikor műalkotásokkal foglalkozik? Vajon helytálló toposz, hogy a magyar művelődéstörténet kevésbé teoretikus hajlamú? Inkább a szépirodalmi – költői vagy esszéista – dominancia érvényesül benne? És vajon igaz-e, hogy a „nemzeti tudomány” és a „nemzeti filozófia” jelszavainak elvetése, a szellemtörténeti iskola meghaladása után nem maradt egyéb teendőnk, mint a külföldi elméletek fordítása, recepciója – vagy egy sötétebb színezetű kifejezéssel élve: importja? Amit pedig másoktól tanultunk, ellestünk a múlt század folyamán, erjesztőleg hatott-e ránk, akik – legyünk mégoly széles látókörűek – végső soron magyarul értelmezünk, kommentálunk, ítélezünk, vitázunk; ekként

örökítünk meg műveket a kulturális emlékezet csarnokaiban, és csinosítjuk azokat a csarnokokat? A kánon ugyanis összeforr azzal a regiszterrel, amely a közösség életére fordítja le. A mai kutatók nagy nyeresége lenne, ha minél több olyan eredményt föl tudnánk mutatni, amely sajátunk, és a múltból átmenthető. Ehhez végeznek – mintegy a hosszútávú munkát előkészítő – mélyfúrásokat a XX. századi magyar művészetelmélet jelentős alakjairól a konferencia előadói.

Falusi Márton

Program

2018. február 12. (hétfő)

9:30 – 10:00 **Regisztráció**

10:00 – 10:10 **Megnyitó**

Levezető elnök: *Kocsis Miklós*

10:10 – 10:40 *Nyilasy Balázs: Milyen is az alkalmas elmélet? (Füst Milán: Látomás és indulat a művészetben)*

10:40 – 11:10 *Farkas Attila: A fiatal Lukács drámaelmélete*

11:10 – 11:40 *Smid Róbert: Thienemann Tivadar mediális diskurzusanálízise*

11:40 – 12:00 **Szünet**

Levezető elnök: *Farkas Attila*

12:00 – 12:30 *Dergez-Rippl Dóra: Babits művészetelmélete – a bergsoni filozófia irodalmi öröksége*

12:30 – 13:00 *Tóth Gábor: Juhász Ferenc és Nagy László ember- és világképének filozófiai vetületei Baránszky-Jób László életművében*

13:00 - 13:50 **Ebédszünet**

Levezető elnök: *Falusi Márton*

13:50 – 14:20 *Papp Endre: Görömbei András irodalomszemlélete*

14:20 – 14:50 *Nagy János: Petőfi Sándor János szövegelmélete és a művészetelmélet*

14:50 – 15:20 *Bokányi Péter: A kérdező ember – a strukturalista Hankiss Elemér*

- 15:20 – 15:50** *Windhager* Ákos: Barabás, Bruckner, Bloom –
Szegedy-Maszák Mihály kánonelmélete
- 15:50 – 16:10** **Szünet**
- 16:10 – 17:00** **Kerekasztal-beszélgetés**

2018. február 13. (kedd)

9:30 – 10:00 **Regisztráció**

Levezető elnök: *Windhager Ákos*

10:00 – 10:30 *Kóter Péter László: Angi István esztétikai rendszere*

10:30 – 11:00 *Zipernovszky Kornél: Molnár Antal jazzfelfogásának gyökerei és kontextusa*

11:00 – 11:30 *Ordasi Péter: Lendvai Ernő Bartók-elemzéseinek módszere: rend – rendszer – stílus összefüggése*

11:30 – 11:50 **Szünet**

Levezető elnök: *Falusi Márton*

11:50 – 12:20 *Imre László: Horváth János művészetelmélete*

12:20 – 12:50 *Kovács Dávid: A Huszadik Század körének művészetfelfogása*

12:50 – 13:40 **Ebédszünet**

Levezető elnök: *Wesselényi-Garay Andor*

13:40 – 14:10 *Babus Antal: Magyar és egyetemes. Fülep Lajos helye a magyar művészetfilozófiai gondolkodásban*

14:10 – 14:40 *Smiló Dávid: Fragmentumok és zárványok a magyar építészetelméletben*

14:40 – 15:10 *Hörcher Ferenc: Zolnai Béla és a magyar biedermeier fogalma*

15:10 **Zárszó:** *Kucsera Tamás Gergely*

Absztraktok

Nyilasy Balázs

irodalomtörténész, a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi docense

Milyen is az alkalmas elmélet?

(Füst Milán: *Látomás és indulat a művészetben*)

Füst Milán 1948-ban megjelent munkája a tradicionális esztétikáktól, művészet- és irodalomelméletektől két lényeges ponton tér el. A művészetek s az irodalom megközelítéséhez perspektívát, megértési lehetőségeket kereső szerző mindegyre a látomás és az indulat fogalmait érvényesíti; a művészet lényegi jegyeit szerinte nem valamiféle ismeretelméleti, rendszerfilozófiai gondolkozási keret, hanem az érzelmi, energetikai funkció állandó vizsgálata tudhatja feltárni vagy legalább felvillantani. A tanulmány metodikája evidensen e meggyőződéshez illeszkedik, Füst a természet-tudományok és a filozófia mintáján alapuló szisztematizáló, egyazonosság-kereső gondolkozási rendszerekkel szemben szemmel láthatóan bizalmatlan, az ilyesféle metódust állandóan korrigálja, elutasítja, felülírja.

Milyen mértékű a Füst Milán-i gondolkozásmód megértési potenciálja? A hagyományos nagyesztétikák, a jellegzetes modern irodalomelméletek (a formalizmus, strukturalizmus és a dekonstrukció) fényében vajon hogyan, miként mutatkozik meg a magyar értekező metodikájának sajátos sűrűsége? A mindössze egykét évtizede születő-alakuló kognitív poétika, a wittgensteini *Filozófiai vizsgálódások* és az ezredfordulós amerikai rendszerkritikus elmélet vajon alátámasztják-e ezt a módszertant?

Farkas Attila

filozófus, az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet tudományos munkatársa, a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának adjunktusa

A fiatal Lukács drámaelmélete

Lukács György (1885–1971) marxista világnézetéből következő, tágran értelmezett politikai tevékenysége joggal képezi kiélezett viták tárgyát, nem utolsósorban azért, mert az egyik legjelentősebb, de nemzetközileg mindenképpen a legismertebb magyar filozófusról van szó. Munkássága a hazai filozófiaoktatásra és filozófusképzésre – közvetve, és nem betűje, de szelleme szerint – mind a mai napig jelentős hatást gyakorol. Előadásomban *A modern dráma fejlődésének története* című könyv alapján kísérel meg felvázolni Lukács drámaelméletének legfontosabb elemeit. A mű a Kisfaludy Társaság pályázatára íródott, mai formájában 1911-ben jelent meg először, a szerző úgynevezett premarxista korszakában. Vizsgálódásainak lényege abban a kérdésben sűrítendő össze, hogy lehetséges-e modern dráma. Ez első látásra kantiánus kiindulásnak tűnik, összecseng azzal, hogy miként lehetségesek a priori szintetikus ítéletek, vagy azzal, hogy lehetséges a racionális morál. Lukács azonban nem apriorisztikus módszerrel, nem időtlen fogalmak transzcendentális analízisével fog hozzá a munkához, hanem azokat a körülményeket és feltételeket kezdi vizsgálni, amiket a modern élet nyújt a drámairodalom és a színház számára, egyszóval szociologizál. Mérlegelni fogom, hogy ez a módszer mennyiben tekinthető sikeresnek, végül kitérek arra, hogy ennek milyen következményei lesznek munkássága következő szakaszaiban.

Smid Róbert

irodalomtörténész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Általános Irodalomtudományi Kutatócsoportjának tudományos munkatársa

Thienemann Tivadar mediális diskurzusanálízise

Előadásom során Thienemann Tivadar fő művében, az *Irodalomtörténeti alapfogalmak*ban vizsgálom meg a diskurzusanálízis gondolatának magvát, amelyet a francia filozófus, Michel Foucault, majd a német irodalmár, Friedrich Kittler alkalmazott az irodalmi művek értelmezéséhez. Állításom, hogy már Thienemann elméletében megjelenik a pozitívizmus és a szellemtörténet közötti harmadik interpretációs útként az irodalmi mű előállításának, terjesztésének és befogadásának vizsgálata. És hogy mindez a technomateriális aspektusokra tekintettel történik, vagyis Thienemann a technikák, a gyakorlatok és a végrehajtások intézményesített műveleti területeként szemlélte az irodalom diskurzusát, így adva meg az irodalmi tudat és az irodalmi alapviszony dialektikáját. Először Thienemann irodalomtörténet-szemléletét értelmezem, majd másodszer, történelemkezelési implikációit az irodalomértésében, harmadszor pedig az általa az irodalmi alapviszony konstitutív relációjának megtett szerző–mű–olvasó hármass mediális feltételeire irányítom a figyelmet.

Dergez-Rippl Dóra

filozófus, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának doktori hallgatója

Babits művészetelmélete – a bergsoni filozófia irodalmi öröksége

„Bergson nem tisztán a tudósoké: őt hazájában is az írók és művészek filozófusának tartják.”

Babits Mihály: *Bergson filozófiája* (Nyugat, 1910. 14. szám)

Babits irodalomelmélete összetett művészetelméleti megfontolásokon alapul, amelyek a bergsoni metafizika irodalomelméleti következményének tekinthetők. A *Teremtő fejlődés* 1910-es ismertetésében Babits elsősorban a metafizika visszaszerzését üdvözli. 1919-es irodalomelméleti előadásorozatában Bergson (és James) lélektani következtetésekhez vezető filozófiája nyomán az intuíció fogalmát irodalmi célokra használva megalapozza az exteriorizáció (énünk külsővé tétele) alkotásmódszertanát. Az alkotás célja az én belső fejlődése és a művészi harmónia ilyen belső megfontolásból eredő megteremtése. Ennek a babitsi törekvésnek művészetelméleti alapját érdemes a bergsoni szövegekből visszafejteni – előadásomban erre teszek kísérletet.

Tóth Gábor

filozófus, doktori hallgató

Juhász Ferenc és Nagy László ember- és világgképének filozófiai vetületei Baránszky-Jób László életművében

Előadásomban Baránszky-Jób László irodalomelméleti és esztétikai életművének egy – a modern magyar művészetelméleti diskurzus szempontjából – meghatározó fejezetét vizsgálom.

Gondolatmenetem a szerző Juhász Ferenc és Nagy László költői világgképéről alkotott irodalomelméleti téziseire fókuszál, amelyek a világ mint végtelen totalitásként értelmezett kozmosz filozófiai igényű értelmezésére, ezzel összefüggésben pedig az ember és a világ viszonyának (az emberi individuум világegyetemben elfoglalt helyének és ontológiai-történeti szerepének, sorsának) átfogó bemutatására irányulnak. A vizsgálódások – Baránszky-Jób eredeti intencióival összhangban – elsődlegesnek tekintik az individuум és a (poszt)modern technikai civilizáció bonyolult kölcsönhatásának, továbbá az ember és a nagyváros viszonyrendszerének elemzését, mivel e problémák mindkét költői életműben lényegi fontosságúak. Tézisként állítható, hogy Juhász

Ferenc és Nagy László lírája a korábbi irodalomtörténeti korszaktól radikálisan eltérő képet ad az ember és a folytonos változásban lévő, komplexitásában kimeríthetetlen világ kapcsolatáról.

Papp Endre

irodalomtörténész, a Hitel folyóirat főszerkesztője

Görömbei András irodalomszemlélete

Görömbei András elkötelezett volt a sorsvállaló, közösségi gondokkal bajlódó magyar szellemi-irodalmi hagyomány, a nemzeti művelődés folytonossága és egysége mellett, az önismeret és azonosságtudat kiemelt fontosságát vallotta.

Az emberi együttműködésen, megértésen és elfogadáson alapuló értelem- és identitás-alakítás – mint gondolati minta és egzisztenciális eszmény – módszere Görömbei Andrásnál a szintézis volt. A bartóki modell jegyében fogant eljárás minél szélesebbre igyekszik tágítani a szellemi fundamentumok körét. A művészeti tevékenység történetiségét és kiküszöbölhetetlen társadalmiságát szem előtt tartva, a kulturális antropológia megfigyeléseire, az irodalom létmódjának vizsgálatára, a heideggeri létfilozófiára alapozó hermeneutikára, az esztétika tudományának évszázadokon keresztül épülő gondolati struktúrájára támaszkodva alakította ki Görömbei áttekinthető, logikusan megszervezett axiómarendszerét. Az egyén függése a kultúrától és a közösségtől, illetve a számára világot teremtő anyanyelvtől, megteremti azt a sajátos szemléletet és logikát, amely megformálja azonosságtudatát, s általa az individuum otthonvilágát, önmaga léte elhelyezésének képességét az időfolyamatban, s az ehhez nélkülözhetetlen biztonságérzetet. Ez a forrása és ösztönzője az őrzés és alakítás szimbiózisában élő nemzeti önismeretnek. Hordozója, megtartója a folytonos párbeszéd, amely a nemzeti kultúra történő folyamatába és a kultúrák közötti dialógusba kapcsol. A gondolati lánc

végén ott találjuk az örökös alakulásban lévő, az alakulás és a különbözőség egymásra ható erői formálta identitást, amely magába foglalja a magyarság és az európaiság, a sajátosság és a másosság értékeinek szintézisét.

„A művek esztétikai és nemzeti önismereti mértéke együtt mérendő” – állította az irodalomtörténész. Hitet tett – Nagy László nyomában járva – az irodalom kifejező és megítélő hatalma mellett. Az értékesség kategóriája mellé felsorakoztatta a fontosságot, vagyis kiemelt jelentőségűnek látta azokat a műveket, amelyek az önismeret és az öntudat ápolása szempontjából meghatározóak azáltal, hogy a nemzeti közösség életéből, sorsából, történelméből közvetlenebbül táplálkoznak, illetve utalnak vissza rá. Görömbei a maga természetes módján kapcsolta össze a „tisztá” tudományos szempontot és a nemzeti-társadalmi egzisztenciális érdekeltséget. Axiómarendszerének alapvető megállapítása, hogy a magyar szépírás és történelem szétválaszthatatlanul összefonódott az évszázadok során, sőt a nemzeti önismeret változásaival együtt újult meg.

Nagy János

a Szegedi Tudományegyetem professor emeritusa

Petőfi Sándor János szövegelmélete és a művészetelmélet

Amint azt önmagáról Petőfi Sándor János írta: „...nyelvész... Kutatási területe szövegelmélet, a multimediális humán kommunikáció elmélete, nyelvfilozófia, poétika” (*Ki kicsoda*, 2000: 1280). Az előadás Petőfi professzor szövegelméletéből (*TeST-WeST*, majd *VeST-ReST*) indul ki, s elsősorban azzal foglalkozik, hogyan szolgálja a modell a multimediális szövegek értelmezését (ekkor a verbális kód is szerepet játszik); illetve a multimediális kommunikátumok interpretációját (ezekben nincs szerepe a verbális médiumnak).

Témánk szempontjából a szövegelmélet társtudományainak táblázatát idézzük fel (Petőfi 2004: 75), s ehhez kapcsoljuk a multimedialis humán kommunikáció leíró értelmezésének modelljét (Uott: 91). Az elemzés gyakorlati megvalósításához egyrészt a Benkes Zsuzsával közösen írt *A multimedialis szöveg megközelítései* című didaktikai feldolgozást (2002), másrészt a Szemiotikai Szövegtanban (1990, 1994, 1997, 1998), a *Magyar Műhelyben* (1994), az Akadémiai Kiadónál (2004) megjelentetett monográfiában, az akadémiai székfoglalóban (2007) kifejtett elemzéseket idézzük. 2011-ben külföldi és a magyar kutatók tisztelegnek a kutatói életpályája előtt, I. Hölker–Marello (2011). A multimedialis kommunikátumok a Szemiotikai Szövegtan 7. kötetében, a Benkes Zsuzsával közösen írt didaktikai munkában, a Dobi Edit szerkesztette debreceni kötetben (2013) hangsúlyosan szerepelnek. Hivatkozom még Andor József interjújára (Andor–Benkes–Bókay 2002: 567–597).

2013 februárjában távozott közülünk Petőfi tanár úr. A nekrológok közül Békési Imre (MNY.), Tolcsvai Nagy Gábor (Nyr.) anyagára hivatkozom; I. még Pál József szívességéből Marcello La Matina, Giuseppe Galli és mások írásait.

Bokányi Péter

irodalomtörténész, a Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete Hankiss Központjának vezetője

A kérdező ember – a strukturalista Hankiss Elemér

A strukturalizmus hazai története 1968-ban, a *Helikon* 1968/1. számával kezdődik. A lapszám alapszövegeket közölt, többek közt Ingarden, Lotman, Barthes, Jakobson, Lévi-Strauss munkáit, viszont valódi diskurzussá a téma csak az évtized végére teljessé vált Hankiss Elemér munkái révén. 1969-ben jelent meg Hankiss e korszakának kétségkívül legkiemelkedőbb produktuma, *A népdaltól az abszurd drámáig* című tanulmánykötet. A könyv nyolc

tanulmánya közül jó néhány legendássá lett: például a vers intenzitásának mérhetőségén töprengő *József Attila komplex képei*, a címadó *A népdaltól az abszurd drámáig*, vagy akár a korabeli slágerszövegekről keletkezett *Sorrentói narancsfák közt* című dolgozat – mindegyik a magyar irodalomelméleti gondolkodás alapmunkája. Hankiss tanulmányainak újszerűsége, mássága a szokatlan nyelv és az új terminológia mellett abban állt, ahogy magától értetődően lépett túl a marxista irodalomtudomány kérdésfelvetésein, problémáin. Hankiss nem vitatkozik a marxista irodalomtudománnyal. Ugyanakkor minden állítása kétségbe vonja azt anélkül, hogy ő konfrontálódni akarna. Hankiss nem lázadó és forradalmár a magyarországi irodalomelméletben. Mászt gondol, és máshogy. Az előadás célja bemutatni Hankiss Elemér irodalomelméleti munkásságát s az abból kirajzolódo esztétikai rendszert.

Windhager Ákos

művelődéstörténész, az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet tudományos munkatársa, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem óraadó tanára

Barabás, Bruckner, Bloom – Szegedy-Maszák Mihály kánonelmélete

Az előadás Szegedy-Maszák Mihály irodalmi kánonelméletét mutatja be. Szegedy-Maszák az 1980-as években kiteljesedő munkássága révén korábban idehaza érdemben nem megjelent francia és főként angolszász értelmezési horizontokkal gazdagította a magyar irodalomtudományt. Az ő nevéhez fűződik a művészeti ágak közötti hermeneutikai olvasásmódok hazai meghonosítása, a művészeti kánonok tudatos és rendszeres vizsgálata, valamint az összehasonlító irodalomtudomány széleskörű elterjedése. Szintén rámutatott az azonos időszakban keletkezett műalkotások közös értelmezhetőségére, miközben magát a korszak-

kolást erősen vitatta. Két esetben tett jelentős kísérletet – munkatársaival együtt – a korszerű irodalomértés összegzésére: az 1980-as évekbeli középiskolai irodalomtankönyv-rendszerével és a 2007-ben napvilágot látott *A magyar irodalom története* három kötetével, amelyekben kiemelt szerepet biztosított „a műalkotás határai” kérdésnek. Így Harold Bloom munkásságából kiindulva tárta föl Szegedy-Maszák azt a szellemi horizontot, amelynek egyik pilléréét egykori őse, Barabás Miklós, a másikat Anton Bruckner, a harmadikat Kosztolányi Dezső tartotta.

Kóter Péter László

zenetörténész, a „Gheorghe Dima” Zeneakadémia (Kolozsvár) tanársegéde

Angi István esztétikai rendszere

Ha zeneesztétikáról esik szó, Angi István neve elengedhetetlenül fontos helyet foglal el a jelenkori erdélyi zenei életben. Nyomon követve a „tanár úr” főbb írásait, könnyen észrevehetjük, hogy munkásságának középpontjában a zeneesztétika áll, amelyben tökéletesen ötvöződnek az egyetemes esztétikai, retorikai és filozófiai elemek. Főbb írásai közül megemlítem a *Zene és esztétika* (1977), *Az esztétikum zeneisége* (2001), *Zeneesztétikai előadások I., II.* (2003, 2005) és az *Értéktől jelentésig* (2005) munkákat. Mindezen írásokat alapul véve, amelyekhez több évtizedes tapasztalat és munka, valamint számos más tanulmány is csatlakozik, megpróbálok egy átfogó képet alkotni rendszeréről. A szinkretikus kezdetekből kiindulva (megvitatván a „szintetikus” fogalmát), és eljutva a groteszk-transzcendens tengelyrendszerig, valamint az esztétikai műelemzés rétegmodelljeiig, azt vizsgálva, miben is áll a zene lényege.

Zipernovszky Kornél

jazzkutató, kritikus

Molnár Antal jazzfelfogásának gyökerei és kontextusa

Molnár Antal *Jazzband* című könyve (1928) szorosan a legelső ilyen témájú európai kötetek nyomában jelent meg. A szerző 1926 óta igyekezett orientálni a magyar közízlést a kérdésben.

A húszas évek második felében a magyar kultúra is számot kellett vessen a jazz-lázzal, amely megmutatta a populáris kultúra elkövetkező erejét, és előhírnöke volt a globalizációs hatásoknak is. Molnár erkölcsi alapon kárhoztatta a jazz zenei és kísérőjelenéseit, Paul Bernhard nyomán mégis elismerte: „elsőrangú és jófajta kamarazene”. A széles műveltségű Molnár Bernhardén kívül Coeuroy–Schaffner és Mendl, valamint a Melos és az Anbruch köteteit is forgatta, és hazai szerzőkkel is párbeszédbe lép (Jemnitz, Vadász, Haraszi).

Előadásomban a korabeli szellemi irányzatok és az európai jazzelmélet kezdeti próbálkozásainak fényében forráskritikai módszerekkel vizsgálom Molnár könyvének és kapcsolódó publikációinak megállapításait, és elhelyezem azokat a műfaj recepciójának korabeli és későbbi kontextusában.

Ordasi Péter

Zenetörténész, karnagy, a Szegedi Tudományegyetem nyugalmazott főiskolai tanára

Lendvai Ernő Bartók-elemzéseinek módszere: rend – rendszer – stílus összefüggése

Lendvai Ernő (1925–1993) nevét Bartók-kutatásai révén ismerte meg a világ. Az elsők között volt – Bárdos Lajos mellett –, aki a bartóki hangrendszer szisztematikus elemzésével kezdett foglalkozni. Kitartó munkával az európai zenetörténet folyamatába illesztett, egységes elméleti rendszert és világos analitikai mód-

szert teremtett Bartók zenéjének a megközelítéséhez. Módszerének szerves része a zenei jelenségek a természetben és a társművészetekben előforduló paralel szabályszerűségeinek bemutatása (*Bartók stílusa*, 1955; *Bartók dramaturgiája*, 1964; *Bartók költői világa*, 1971). Elemző módszere rokonságot mutat Hankiss Elemér irodalmi szövegelemzésének általános alapjával, amelyet *Az irodalmi mű mint komplex modell* (1975) című tanulmányában fejt ki. Könyvei idegen nyelveken is megjelentek, nemzetközi ismertsége így gyorsan nőtt. Később Kodály harmóniavilágát vizsgálva a relatív szolmizációt mint az általánosítás kézenfekvő módszerét is felvette eszköztárába. (*Bartók és Kodály harmóniavilága*, 1975.) Elméletének hazai és külföldi kritikussai cáfolni nem, legfeljebb korlátozni tudták egyes megállapításainak érvényességét. Lendvai eredményei ma már megkerülhetetlenek a Bartók-értelmezésben.

Imre László

irodalomtörténész, az MTA rendes tagja, professor emeritus

Horváth János művészetelmélete

Horváth János 1922-es *Magyar irodalomismeret* című tanulmánya (kisebb mértékben más művei) az irodalomnak mint művészetnek ontológiai szemléletét hordozza. Szerinte az irodalom „írók és olvasók szellemi viszonya írott művek közvetítésével”. Azonban őszerinte az irodalmi gyakorlat is kollektív: írók és olvasók a közös lelki forma köti össze, amely erkölcsi közösségen alapul, s ez öröklött hajlamként nem más, mint irodalmi ízlés. Befogadóképességként és -akaratként pedig irodalmi tudatnak nevezhető. Így jut el kulcskategóriájához, az irodalmi ízléshez, amely nem „szeszély, nem egyéni így- vagy úgy-tetszés, hanem történelmi fejlődmény, kollektív tulajdon, mely ennél fogva sokáig ellen tud állni vele ellenkező egyéni kezdeményezésnek...” A magyar nemzeti klasszicizmusról, illetve az irodalmunk fejlődéstörténetéről

szóló könyveivel kiegészítve nacionalistának bélyegzett művészetelméletet alkotott, holott teóriája minden nemzet művészi önmegfogalmazásához kínál továbbgondolható fogalmakat.

Kovács Dávid

az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet tudományos munkatársa, a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi docense

A Huszadik Század körének művészetfelfogása

Az előadás témáját a polgári radikalizmusnak, a *Huszadik Század körének művészetfelfogása*, elsősorban a művészet társadalmi szerepére vonatkozó koncepciója képezi. A vizsgáldás anyagát a szellemi kör meghatározó teoretikusainak, Jászi Oszkárnak, Kernstok Károlynak, valamint Szabó Dezsőnek művészet- és irodalomelméleti írásai alkotják. A vizsgált jelenség értelmezési keretének kialakításakor Thomas Mann *Egy apolitikus ember valóságai* című művének gondolatmenetéből indultam ki. Thomas Mann az első világháború folyamán írott könyvében a századfordulótól kezdve egyre nagyobb teret hódító értelmiségi típus, az ún. „civilizációs irodalmár” vagy „radikális entellektüel” szellemi portréját rajzolta meg. Ennek értelmében a radikális entellektüel élesen szakított, szembehelyezte magát a korábbi meggyőződésekkel, értékítéletekkel: új felfogást alakított ki a művészet, valamint a politika mibenlétéről, illetve a két terület viszonyáról, miként a nemzeti kultúra lehetőségéről is egészen másként gondolkodott, mint a „19. század szelleme”. A valósággal számoló realpolitika helyett utópiákat alkotott, a művészetet pedig ezeknek a szociális és politikai utópiáknak a szolgálatába állította, miközben a művészet nemzeti szerepét és jellegét az internacionalizmus jegyében tagadta. Előadásomban azt kívánom dokumentálni, hogy Thomas Mann leírása, az általa használt kategóriák, tulajdonságjegyek nemcsak a századelő német viszonyaira, nem

pusztán a német és a nyugat-európai radikális entellektüelek eszmerendszerének, művészetfelfogásának megragadására használhatóak, hanem a magyar polgári radikalizmushoz, a *Huszadik Század* köréhez tartozó teoretikusok-alkotók gondolatainak a rekonstruálásához és elemzéséhez is. Az előadásban három, a művészet szerepére vonatkozó polgári radikális toposzt mutatok be, illetve helyezem azokat a kortársi vélekedések, viták kontextusába. Az első a művészetben a társadalmi viszonyok szükség-szerű megváltoztatásának tudatosítóját, a tetterre késztetés, a forradalmi akarat felkeltésének eszközét, az új szociális eszme szócsövét látja. A másik a művészetet pszeudo-vallási szereppel ruházza fel, miszerint a jövőt tekintve a vallás normaállító-életirányító szerepét a művészet veszi át. A harmadik toposz a művészet egyetemes jellegét és az emberi nem egységének gondolatát hangsúlyozva tagadja a művészet bármiféle nemzeti vonatkozását.

Babus Antal

irodalomtörténész, az MTA Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményének osztályvezetője

Magyar és egyetemes. Fülep Lajos helye a magyar művészetfilozófiai gondolkodásban

Fülep Lajos *Magyar művészete* 1923-ban jelent meg könyvalakban. A korszakos jelentőségű mű alaptétele, hogy nem csak egy-egy embernek, hanem a népeknek is küldetésük van. Küldetésük egy-egy művészi formára szól, amit nekik kell megvalósítaniuk. Fülep egész életében azt kereste, hogy mi a magyar a művészetben, 1950-es akadémiai, programadó székfoglaló előadását is erről a kérdésről tartotta *A magyar művészet-történelem főadata* címmel.

Smiló Dávid

építész, kritikus, a *Paradigma Ariadné* társalapítója

Fragmentumok és zárványok a magyar építészetelméletben

A magyar építészetből hiányoznak az építészetelméleti hagyományok. Nem tapinthatók ki azok a történeti összefüggések, amelyekből rekonstruálható, vagy legalábbis egy utólagos narratíva felől megalkotható a folyamatosnak tűnő építészetelméleti diskurzus. A hiány azonban szorosan összefügg akadémiai és intézményi hiányosságokkal, amelyek az elmúlt száz évben végigkísérték a magyar építészet és a szakmagyakorlás történetét – ennek révén egészen másfajta, alapvetően az adott alkotókhöz és az építészeti praxisokhoz köthető hagyományok létrejöttét ösztönözve. Előadásom célja rámutatni arra az anomáliára, hogy alkotó építészek körében Magyarországon miként válik hagyományvá – ekként legitimációs eszközzé is – az építészetelméleti szövegalkotás, gondolatkonstrukció, valamint e megközelítések szakmán belül betöltött szerepe, illetve az egyes alkotók életútja mennyiben tér el a hasonló nemzetközi tendenciáktól.

Hörcher Ferenc

a Pázmány Péter Katolikus Tudományegyetem egyetemi tanára, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Filozófiai Intézetének tudományos tanácsadója

Zolnai Béla és a magyar biedermeier fogalma

Zolnai Béla egyike azon újrafelfedezés előtt álló, nagy formátumú, XX. századi magyar tudósoknak, akiknek pályáját a kommunista hatalomátvétel lényegében derékba törte. Az előadás nem foglalkozhat nyelvészeti és a felvilágosodás korához kötődő szellemtörténeti kutatásaival, nem foglalkozhat a *Széphalom* című folyóirat élén betöltött szerkesztői munkásságával sem. Egyetlen témát szeretne körüljárni: Zolnai nagy invencióval megalko-

tott magyar biedermeier-fogalmát. A mellett kívánok érvelni, hogy abban a felvetésben, hogy a reformkort helyesebben értjük, ha meglátjuk benne a tisztos középszernek azt az életfelfogását, amelyet ez a fogalom takar, Szekfű Gyula revizionista történetírásához hasonló mélységű meglátás rejlik. Ráadásul ez a meglátás nemcsak a kor irodalmi és kulturális mintáit írja le újszerűen, hanem a magyar politikai gondolkodás számára is Szekfűéhez mérhető muníciót szolgáltatott.

JEGYZET

Dotted lines for writing notes.

JEGYZET

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

A borítón szereplő fényképet Bujnovszky Tamás készítette.
A hátoldalon szereplő fényképet Káldi Gyula készítette.

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Művészetelméleti és Módszertani
Kutatóintézet

ESTÉK A HILD-VILLÁBAN

- MŰVÉSZETELMÉLETI ELŐADÁS-SOROZAT -

2018. I. FÉLÉV: HAZA A MAGASBAN

2018. február 1. 18:00

Káldi Gyula

Három kortárs erdélyi építész munkássága néhány példán keresztül

2018. február 15. 18:00

Lőrincz P. Gabriella

Túlélés Kárpátalján

2018. március 1. 18:00

Toldi Éva

„PORTABLE HAZA” Gion Nándor prózájának identitástapasztalatai

2018. március 22. 18:00

Márkus Béla

Szilágyi István pályaképe

2018. április 5. 18:00

Szakolczay Lajos

A kortárs magyar képzőművészet határon túli műhelyei

2018. április 19. 18:00

Tóth László

A felvidéki (szlovákiai) magyar irodalom műhelyei

2018. május 3. 18:00

Windhager Ákos

Terényi Ede zeneszerző munkássága

2018. május 17. 18:00

Szilveszter László Szilárd

„Haza a magasban / s a mélyben”

Kortárs erdélyi irodalmi fórumok, alkotóműhelyek

Hild-villa, a Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet székháza
1121 Budapest, Budakeszi út 38.
www.mma-mmki.hu